

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Юридичний факультет

*Антропосоціокультурна
природа права*

МАТЕРІАЛИ НАУКОВОЇ КОФЕРЕНЦІЇ

25-27 травня 2016 року

м. Чернівці

Чернівці

Чернівецький національний університет

2016

**Секція 2. АНТРОПОСОЦІОКУЛЬТУРНА ПРИРОДА
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

<i>Гаврилюк Р.О.</i> Двадцятиліття конституційної парадигми прав людини: невиконане домашнє завдання чи заздалегідь нерозв'язна проблема?	103
<i>Дмитренко Е.С.</i> Проблемні питання співвідношення публічного і приватного інтересу у фінансових правовідносинах	115
<i>Музика-Стефанчук О.А., Ямненко Т.М.</i> Антропосоціокультурне підґрунтя зловживань та ухилення від оподаткування: українські та європейські реалії	118
<i>Чернадчук В.Д.</i> Актуальні питання пізнання категорії «бюджетні правовідносини»	125
<i>Параниця С.П.</i> Управління обігом зброї в соціумі	132
<i>Мацелик Т.О.</i> Антропоцентризм в теорії суб'єктів адміністративного права	137
<i>Буздуган Я.М.</i> Правові аспекти доходів благодійних організацій, їх роль у формуванні публічних доходів	145
<i>Білокурська О.В.</i> Цінність та цінності Конституції	151
<i>Федорук Н.С.</i> Пострадянський патерналізм адміністративного права України: необхідність світоглядних змін	155
<i>Бабін І.І.</i> Роль податку у визначенні предмету податкового права	161
<i>Вакарюк Л.В.</i> Правова природа валютного регулювання	167
<i>Костя Д.В.</i> Конституційно-правове регулювання академічної свободи: порівняльно-правовий аналіз	173
<i>Ковбас І.В., Друцул Т.І.</i> Щодо поняття «адміністративні акти» та їх ознака як основних інструментів діяльності органів публічної адміністрації	181
<i>Козмуляк К.А.</i> Правове регулювання забезпечення радіаційної безпеки сільськогосподарської продукції в Україні	189
<i>Тарабас К.В.</i> Антропосоціокультурний підхід до пізнання латентних адміністративних правопорушень	195
<i>Худик А.М.</i> Субстанційні властивості публічних фінансів	200
<i>Нестеренко Л.Б.</i> Криза податкової держави Й.А. Шумпетера	206
<i>Костя Л.М.</i> Доктрина Суду ЄС щодо прямого оподаткування	213
<i>Савкіна О.В.</i> Природа права, природа мови та їх співвідношення між собою	218

*Козмуляк К.А.,
к.ю.н., асистент кафедри публічного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Роки, що пройшли з часів Чорнобильської катастрофи, дещо відвернули увагу населення від проблеми радіаційного забруднення продуктів харчування, проте питання вмісту в них радіонуклідів все ще залишається актуальним. Доведено, що шкода від вживання продуктів, в яких вміст радіонуклідів перевищує допустимі рівні, значно більша, ніж від зовнішнього опромінення. Адже коли джерело радіації знаходиться всередині, то безпосередньо впливає на внутрішні органи людини, і тому навіть найменша доза може викликати тяжкі наслідки для здоров'я. Зокрема, за даними досліджень, більше 70% природної радіації, що накопичується людиною, припадає саме на продукти харчування та воду [1].

Найбільш небезпечними з точки зору забруднення сільськогосподарської продукції на сьогоднішній день в Україні визнані цезій-137 та стронцій-90. За даними агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення станом на 2013 рік було виявлено значні площі забруднених сільськогосподарських угідь, зокрема територій, рівень забруднення яких відповідає критеріям, що встановлені для зони посиленого радіоекологічного контролю. Так, площі земель, забруднених цезієм-137, у Житомирській, Київській, Чернігівській, Волинській та Рівненській областях склали 280,0 тисяч га, а стронцієм-90 – близько 2,5 млн га. [2]. Очевидно, що ризик вирощування на таких землях екологічно небезпечної (в нашому випадку, забрудненої радіонуклідами) продукції залишається досить високим.

У зв'язку із цим виникає потреба в адекватному правовому захисті населення з боку держави, зокрема, через формування та вдосконалення системи забезпечення радіаційної безпеки.

Питання правового регулювання забезпечення радіаційної безпеки в цілому неодноразово ставали предметом досліджень Балюк Г.І., Сушик О.В. та деяких інших представників української еколого-правової науки. Окремі питання забезпечення радіаційної безпеки сільськогосподарської продукції проаналізовані у роботах Андрейцева В.І., Бугери С.І., Ковальчук Т.Г., Кулиничка П.Ф., Оверковської Т.К., Статівки А.М. тощо. Проте, незважаючи на наявність окремих праць,

названий напрям правового регулювання все ще потребує розвитку і дослідження. З часу виходу більшості робіт вказаних авторів змінилися екологічна ситуація (зокрема, рівень забруднення радіонуклідами навколишнього природного середовища), була реформована інституційно-функціональна система у цій сфері, змін зазнало й законодавство.

З огляду на викладене, метою нашого дослідження вважаємо аналіз правового регулювання забезпечення радіаційної безпеки сільськогосподарської продукції в Україні та внесення пропозицій по його вдосконаленню.

В науці екологічного права безпечний харчовий продукт визначають як харчовий продукт, що за розумно передбачуваних, звичайних або таких, що встановлені в нормативно-правовому акті чи договорі умов його використання за призначенням прямо чи опосередковано не становить жодних або становить прийнятні ризики як для споживачів такої продукції, так і для навколишнього природного середовища за умов його виробництва, обігу та споживання з дотриманням вимог чинного законодавства України [3, с. 13]. Відтак, безпека сільськогосподарської продукції як основної сировини для виробництва продуктів харчування повинна забезпечити попередження радіаційного, токсичного, канцерогенного, мутагенного та іншого негативного впливу такої продукції на здоров'я і життя людини при її споживанні [4, с. 10-11].

Що стосується радіаційної безпеки, то її розуміють як складову екологічної безпеки; стан розвитку суспільних відносин, за якого системою правових засобів гарантується безпечно від радіоактивного забруднення навколишнє природне середовище та захист життя і здоров'я як нинішніх, так і майбутніх поколінь від негативного іонізуючого впливу внаслідок використання джерел іонізуючого випромінювання природного і штучного походження та здійснення оптимальних заходів по ліквідації чи мінімізації можливих негативних наслідків [4, с. 9].

На підставі викладеного, радіаційну безпеку сільськогосподарської продукції пропонуємо визначати як складову екологічної безпеки; стан розвитку суспільних відносин, за якого системою правових засобів забезпечується вирощування та обіг сільськогосподарської продукції, вміст радіоактивних елементів у якій не становить жодних або становить прийнятні ризики для споживачів та навколишнього середовища.

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006-2010 роки» основним напрямом протирадіаційного захисту населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення, є здійснення оптимізованих протирадіаційних заходів в агропромисловому виробництві, зокрема щодо забезпечення виробництва продуктів харчування з дотриманням установлених державних санітарних нормати-

вів вмісту радіонуклідів, а також зменшення колективної дози додаткового опромінення населення шляхом відповідного зменшення загального надходження радіонуклідів з продукцією, що споживається.

Варто відзначити, що в межах зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення ведення сільськогосподарського виробництва без спеціального дозволу Державного агентства України з управління зоною відчуження заборонене. На решті території, яка зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, воно дозволене. Водночас, законодавством передбачені деякі обмеження, спрямовані на зниження ризику захворюваності населення та зменшення доз радіоактивного опромінення, а також забезпечення відновлення забруднених територій. Зокрема, використання пестицидів, гербіцидів і отрутохімікатів на таких територіях потребує отримання спеціального дозволу в центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Крім цього, на зазначених територіях повинен проводитися постійний дозиметричний контроль радіоактивного забруднення ґрунту, води, повітря, продуктів харчування, сировини тощо.

Відповідно до змін, внесених 28 грудня 2014 року до Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» з 1 січня 2015 року зона посиленого радіоекологічного контролю була ліквідована. У зв'язку із цим виникає запитання щодо екологічної обґрунтованості такого кроку. Зокрема, пояснювальна записка до проекту цього закону [6] не містить жодного слова про екологічну складову такого рішення, натомість вказує, що прийняття зазначеного законопроекту обумовлено необхідністю реалізації заходів щодо економного та раціонального використання державних коштів. Відтак, підтримуємо занепокоєність громадськості, яка проживає на території колишньої, так званої, «четвертої зони» відносно того, що виведення населених пунктів за межі зони посиленого радіоекологічного контролю і зняття обмежень за радіаційним фактором у веденні господарської діяльності на цих територіях призведе до руйнування системи радіоекологічного моніторингу сільськогосподарських угідь, продукції, і, відповідно, до припинення застосування запобіжних заходів для отримання відносно чистої в радіоекологічному відношенні продукції, що спричинить підвищення дозового навантаження на населення [7].

На окрему увагу заслуговує й фрагментарність ліквідації зазначеної вище зони. Адже, незважаючи на вилучення її зі ст. 2 закону, розділ, присвячений правовому режиму цієї території збережено. У ньому визначено види діяльності, які заборонені у цій зоні, а також систему заходів, спрямованих на зниження ризику захворюваності населення.

На нашу думку, ліквідація зони посиленого радіологічного контролю лише з метою забезпечення економічних інтересів є неприпустимою і такою, що суперечить засадам сталого розвитку, які полягають у встановленні стійкої рівноваги між інтересами економічного зростання та соціальними потребами людства, з одного боку, й щонайповнішим збереженням природного середовища для теперішніх та прийдешніх поколінь, з іншого [7, с. 295]. Відтак, вважаємо за необхідне провести радіологічну паспортизацію земель України, а вже на підставі її результатів приймати рішення про ліквідацію чи зміну меж радіоактивно забруднених територій.

Відповідно до Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» вміст радіонуклідів у продуктах харчування, продовольчій сировині та питній воді не може перевищувати затверджених в установленому порядку норм. Такі норми встановлені у Державних гігієнічних нормативах «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів ^{137}Cs та ^{90}Sr у продуктах харчування та питній воді», затверджених наказом МОЗ України від 3 травня 2006 року № 256 (далі – ДГН). При цьому, на нашу думку, невід’ємною умовою належного виконання вимог законодавства в цілому, та у досліджуваній сфері зокрема, є існування ефективної системи державного контролю.

Законодавство України визначає наступні органи, як такі, що уповноважені на здійснення державного контролю за вмістом радіонуклідів у сільськогосподарській продукції та продуктах харчування: відповідно до Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» радіаційний контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування здійснюється центральними органами виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі, санітарного та епідемічного благополуччя населення; відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину» організація і проведення лабораторно-діагностичних (зокрема, радіологічних) та інших досліджень з метою оцінки безпечності продуктів тваринного походження, кормових добавок, преміксів, кормів, репродуктивного матеріалу, біологічних продуктів і води для тварин віднесені до повноважень державних органів ветеринарної медицини; організацію та здійснення нагляду і координації виконання цільових програм і заходів, спрямованих на виробництво радіологічно безпечної сільськогосподарської продукції та контроль вмісту в ній радіонуклідів до вересня 2014 року було покладено на Держсільгоспінспекцію України; за часів затвердження ДГН передбачалося, що контроль за їх дотриманням здійснюватимуть заклади державної санітарно-епідеміологічної служби МОЗ України.

Постановою КМУ від 10 вересня 2014 р № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було утворено Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужбу України), реорганізувавши шляхом перетворення Держветфітослужбу України і приєднавши до служби, що утворюється, Держспоживінспекцію України і Держсанепідслужбу України. Відтак, в межах одного органу відбулось акумулювання повноважень інституцій, які тією чи іншою мірою відповідали за якість і безпечність продуктів харчування та сільськогосподарської продукції.

Відповідно до положення про неї, затвердженого постановою КМУ від 2 вересня 2015 р. № 667, Держпродспоживслужба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України та який реалізує державну політику, в тому числі, у сферах безпечності та окремих показників якості харчових продуктів. Держпродспоживслужба України, серед іншого, уповноважена організувати і здійснювати державний нагляд (контроль) щодо безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, а також державний ветеринарно-санітарний контроль, що включає в себе комплекс діагностичних (зокрема, радіологічних) досліджень підконтрольних об'єктів.

Названою вище постановою про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади Держсільгоспінспекцію України було ліквідовано та вказано, що функції із здійснення сертифікації насіння і садивного матеріалу, державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва покладаються на Держпродспоживслужбу України, а функції із здійснення державного нагляду (контролю) в частині дотримання земельного законодавства, використання та охорони земель усіх категорій та форм власності, родючості ґрунтів – на Держекоінспекцію України.

Висновки. Отже, в результаті проведеної адміністративної реформи, повноваження контролю за вмістом радіонуклідів у сільськогосподарській продукції на сьогоднішній день фактично покладено на один орган – Держпродспоживслужбу України. Це, безперечно, є позитивним зрушенням в частині оптимізації системи органів державної влади та усунення дублювання ними повноважень. Проте, з незрозумілих причин, після останньої оптимізації системи центральних органів виконавчої влади повноваження Держсільгоспінспекції України щодо здійснення нагляду і координації виконання цільових програм і заходів, спрямованих на виробництво радіологічно безпечної сільськогосподарської продукції та контроль вмісту в ній радіонуклідів не передано жодному з існуючих державних органів. Що ж стосується положення ДГН про те, що контроль за їх дотриманням покладається на Держ-

санепідслужбу, вважаємо його таким, що потребує приведення у відповідність до чинного законодавства.

Список літератури:

1. Колот В. Радиологический контроль продуктов питания [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.ukrcsm.kiev.ua/files/Radiologkontrol_prodcharch_rus.doc (25.05.2016). – Назва з екрана.
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2013 році [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/docs/activity-dopovidi/NacDopovid2013.pdf>
3. Кайдашов В.С. Організаційно-правові засади безпечності та якості сільськогосподарської продукції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Кайдашов Віталій Сергійович; Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». – Х., 2012. – 19 с.
4. Сушик О.В. Правові засади забезпечення радіаційної безпеки за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Ольга Володимирівна Сушик; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2010. – 20 с.
5. Ковальчук Т.Г. Правовые опросы обеспечения экологической безопасности продуктов питания: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Ковальчук Татьяна Григорьевна; Киевский ун-т им. Тараса Шевченко. – К., 1996. – 26 с.
6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53071&pf35401=322561> (25.05.2016).
7. Висновок Постійної комісії з питань охорони здоров'я та захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС Чернігівської обласної ради від 12 червня 2014 року «Щодо перегляду меж зон радіоактивно забруднення».
8. Гаєцька-Колотило Я.З., Ільків Н.В. Забезпечення сталого розвитку – конституційний обов'язок держави // Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку: матеріали «круглого столу» (м. Київ, 27 травня 2016 року) / за ред. М.В. Краснової, Т.О. Коваленко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці: Кондратьєв А.В., 2016. – 374 с.